

KÜLTÜRÜMÜZDE ETİK DAVRANIŞLAR (AÇIŞ KONUŞMASI)

MEHMET SAĞLAM*

Bilindiği üzere, 25.5.2004 tarih ve 5176 sayılı Kanunla kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere 11 üyeden oluşan Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmuştur. Tüm kamu kurum ve kuruluşları Kanun kapsamında yer almakta, Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Bakanlar Kurulu üyeleri, Türk Silahlı Kuvvetleri ve yargı mensupları ile üniversiteler Kanun kapsamında bulunmamaktadır.

Kurul Başkan ve üyeliklerine Bakanlar Kurulu Kararıyla Eylül 2004 içerisinde atamalar yapılmış ve Kurul 29 Eylül 2004 tarihinde ilk toplantısını yaparak çalışmalarına başlamıştır.

Kanunun 3. maddesiyle, Kurul, kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini hazırlayacağı yönetmeliklerle belirlemek, etik davranış ilkelerinin ihlâl edildiği iddiasıyla re'sen veya yapılacak başvurular üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yaparak sonucu ilgili makamlara bildirmek, kamuda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak veya yaptırmak ve bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmakla görevli ve yetkili kılınmıştır.

Kurul Kanunun verdiği yetki çerçevesinde, hediye alma yasağının kapsamını ve etik davranış ilkelerini belirlemek, bu ilkelere aykırı uygulamalar hakkındaki başvurulara ilişkin usul ve esasları düzenlemek üzere bir yönetmelik hazırlamıştır.

Yönetmeliğin amaç maddesini dikkatlerinize sunmak istiyorum:

- Kamuda etik kültürünü geliştirmek, yaygınlaştırmak ve yerleştirmek,
- Kamu görevlilerinin uymaları gereken etik davranış ilkelerini belirlemek,
- Kamu görevlilerine etik davranış ilkelerine uymaları hususunda rehberlik etmek ve yardımcı olmak,
- Adalet, dürüstlük saydamlık ve tarafsızlık ilkelerine zarar veren, kamuya güvensizlik yaratan durumları ortadan kaldırmak suretiyle kamu yönetimine halkın güvenini artırmak,

* Prof. Dr. Kamu Görevlileri Etik Kurulu Başkanı.

– Toplumunu kamu görevlilerinden beklemeye hakkı olduğu davranışlar konusunda bilgilendirmek.

Bu Yönetmelik hazırlanırken kamu görevlilerine bu anlamda rehberlik etme gereği, yolsuzlukla mücadele etme ve daha kaliteli kamu hizmeti sağlama anlayışıyla hareket edilmiş, hediyeleşmenin belli sınırlar içinde kalması gerektiği, kamu hizmetinden yararlananlara karşı kamu görevlilerinin hangi etik davranış modeliyle hareket etmeleri halinde kamu görevini daha etkin bir şekilde yerine getirebileceklerinin üzerinde durulmuştur.

İşte bu cümleden olmak üzere etik değerlerimizin davranış modellerinin ne olabileceği konusunda uzun bir araştırma ve inceleme başlattık. Kurumumuzda arkadaşlarımızla dünyadaki uygulamaları incelemeye çalıştık. Arkasından da çeşitli sivil toplum kuruluşlarımıza, kamu kuruluşlarımıza, konuyla ilgilenen üniversite çevrelerimize uzun bir zaman süreci vermek suretiyle hazırladığımız taslağın bir metnini göndererek onların görüşlerini almaya çalıştık. Bütün amacımız ayakları yere basan bir yönetmelikle uygulanabilir etik kurallar belirlemektir. Gerek kamu hizmetinden yararlanan gerek kamu hizmetinde bulunanların işbirliği ve ortak anlayışı içerisinde etik değerlerimizin toplumumuzda yeniden yerleşmesi, gelişmesi ve yaygınlaşması için gerekli çabaları ortaya koymaktı.

Öyle zannediyorum, gerek uygulayıcıları gerekse bundan yararlanacak olan vatandaşları aydınlatma konusunda belki gerektiğinden de fazla bir titizlikle ve uzun süreli bir çalışmayla bu ilkeler ortaya konmaya çalışıldı. Bütün amacımız ilkelere yararlanacak olanlarla etik ilkelere uyması gereken kamu görevlilerinin benzer bir anlayış içerisinde hareket ederek kamu hizmetini daha ileriye götürmeleridir.

Bugün üyesi olmaya çalıştığımız Avrupa Birliği ve gelişmiş dünyaya baktığımız takdirde yozlaşan etik değerlerin, yolsuzlukların, yozlaşmaların hemen hepsinde bu tip bir yeniden değerlendirme kuruluşunun ortaya konduğunu görüyorsunuz. Yani toplumda yozlaşma ve yolsuzluklar o boyuta varıyor ki devlete güven sarsılıyor. Devlete güvenin sarsılması çok önemli bir olay ama ondan da bir adım öteye gidiliyor, demokratik müesseselerin meşruiyeti sorgulanmaya başlıyor. Yani kim seçilirse seçilsin bir şey değişmiyor. Kim gelirse gelsin hiçbir değişme yok, hiçbir iyileşme yok gibi bir bedbinlik içerisinde giriliyor. İşte bunun için devlete güvenin yeniden sağlanmasında demokratik müesseselerin meşruiyetinin tartışılmasının hiç olmaması gereken bir noktaya getirilmesinde etik değerlerimize, ahlaki değerlerimize geçmişteki toplumumuzu ayakta tutan geleneksel değerlerimize büyük ölçüde bugünün aklının ve hür insan iradesinin yarattığı değerlerle birlikte sahip çıkmak gerekiyor.

Globalleşme dünyayı sarmış durumda. Bir taraftan bunun toplumun yerleşik değerleri üzerinde, kültürleri üzerinde yıkıcı etkileri var. Bu ileri sürülüyor ama diğer taraftan globalleşme ile dünyada teknolojinin, bilimin, sanayiinin, ticaretin gelişmesi paralel düşünülüyor. Ama küreselleşmenin veya globalleşmenin getirdiği değerler hür insan iradesiyle, akılla bir süzgeçten geçirilerek toplumun yararlı değerlerinin yıkılması yerine yenilerinin üretilmesine çalışabilirsek bunu başarabilirsek...

İşte bir taraftan devlete güvenin, demokratik müesseselere güvenin onların meşruiyetine daha çok inanmanın yolu açılırken diğer taraftan da bireye ağırlık veren, hür insan iradesine ve bilincine saygı gösteren bir toplumsal yapı içerisinde globalleşmenin getirdiği değerlerin daha da yenisini daha da ilerisini üretmemiz mümkündür. Bireyin hür bilinciyle üretmemiz mümkündür ve birçok toplumun tarihte ve bugün birtakım baskılarla birey bilincini özgür birey bilincini baskı altına almak suretiyle toplumu ve bireyleri tutsak etme şeklinde kurulan ve hiç de istenmeyen toplumsal gelişmelerden kendimizi arındırmamız mümkündür. İşte bu felsefe ile bu misyonla yola çıktık. Hiçbir şekilde maksadımız en üst düzeyden en alt düzeye kadar kamu görevlilerimiz etik kurallara aykırı davranışlar yapsınlar da biz de bunları denetleyelim değildir. Böyle bir zihniyetin yerine doğrudan doğruya bunların etik kurallarla daha önceden tanışmalarını sağlamak, toplumda bunu yaygınlaşmış bir hale getirmek, benimsenmesini sağlamak. Gerek kamu hizmetinden yararlananların gerekse kamu hizmeti yapanların bir anlayış içerisinde birbirlerine karşı daha anlayışlı, daha nazik, daha ilgili davranmak suretiyle devletin kurallarını vatandaşın lehine düşünmek suretiyle işleyen bir kamu yönetimi yaratmaktır. Kuruluşumuzun hazırladığı etik kurallarla ilgili Yönetmelik, bu yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Bunun için de biz öteden beri diyoruz ki, Milattan önce Konfüçyüs'ün arkasından Mevlana'nın söylediği gibi, "başkalarının size yapmak istemediğini siz de başkalarına yapmayınız" şeklinde özetleyeceğimiz bir etik anlayışla herkesin birbirine saygılı birbirinin pozisyonunu ve ortak değerlerini benimsemiş bir toplumsal yapı içerisinde kamu yönetimine ve devlete güveni yeniden tesis etme. İşte bunun için mesai harcadık. Bundan sonraki bütün çalışmalarımızın odak noktasını, bu kuralların toplumda tanıtılması, benimsenmesi ve gerekirse eleştiriler ve uygulama gözlenerek değiştirilmesi ve yeni değerlerin değişen dünya karşısında üretilmesi esasına dayanan bir anlayış oluşturacaktır.

Bunun için medeni toplumlar etik bir alt yapı oluşturmuşlar. Bunları birkaç grupta toplamak mümkün.

Birinci grubu İskandinav ülkelerinin yaklaşımı oluşturuyor. Bu ülkeler daha çok bizim biraz önce anlatmaya çalıştığımız yaklaşımla toplumda rehberlik etme

esasına ve toplumu eğitmeye dayanan bir anlayışla etik bir altyapı oluşturuyorlar. Yasaklar ve denetimlerden çok etik kuralları geliştirme, yaygınlaştırma toplumda daha uygun bir uygulama alanı sağlama yaklaşımındalar.

Bir de Amerika Birleşik Devletleri'nin yaklaşımı var kuralları koyarsınız, bu kuralları kesinlikle uygularsınız ve yaptırıma bağlarsınız.

Nihayet Avrupa, daha çok kamu yönetimi daha başlangıçta etik kurallar ekseninde düzenlemektedir, yani işe alırken insanları liyakat esasına göre seçme, merkezi sınavlarla işe alma, partizanca veya taraflı davranışlarla işe almama, daha başlangıçta kamu görevlisini işini yaparken, değerlendirilmesinde ve görevde yükseltilmesinde yönetim olarak etki davranma, yani hakkı olan yere gelmesi haksız ve bitaraf bir düşünceyle uzaktan yakından ilgisi olmayan etik dışı terfiler ve yükselmelere meydan verilmemesi. Eğer siz kamu personeline daha başlangıçta yanlı yaklaşsanız kamu personeli de davranışlarında yanlı olmakta kendisini haklı görür. İşte bu anlayış içerisinde daha çok personelin veya kamu görevlisinin kendisinin içinde bulunduğu yönetim sisteminin daha etik davrandığı konusunda bir inanca kavuşturulması lazım ki, kamu görevine daha dört elle sarılın ve yapacağı işi de bu etik altyapı içerisinde yürütmeye çalışsın. Tabii ki kuralların ortaya konmasını ne kadar dikkatle yaparsanız yapın sonuçta bu kuralların mutlaka uygulanması ve başarılı olması anlamına gelmiyor.

Birkaç hafta önce ODTÜ'de Uygulamalı Etik Araştırma Merkezinde Üniversitelerde Etik Eğitimi konulu bir toplantı yapılmıştı. Bu toplantıda konuşma yapan, 30-35 yılını etik eğitimine ayırmış Amerikalı bir bilim adamının verdiği bir örneği size anlatmak istiyorum. Siz istediğiniz kadar mükemmel etik kurallar koyabilirsiniz, kodlar koyabilirsiniz, bunların uygulanması için yaptırımlar geliştirebilirsiniz, ama uygulamada personelinize benimsetemediyse bir sonuç almanıza imkan yok. İşte bu Amerikalı Profesör bir petrol şirketinin örneğini vermişti. Bu şirketin 70 sayfalık özene bezene hazırlanmış etik kuralları var yıllardır. Fakat bu şirketin yönetim kademesi ve genel müdürü yolsuzluktan şirketi batırdılar. Etik eğitimine ömrünü vermiş bu hocamız, Profesörümüz diyordu ki mükemmel kuralları hazırlıyorsunuz ve üstelik bu 70 sayfalık kuralları personelin her yıl okuma ve imza etme zorunluluğu da var. Ama buna rağmen yönetim kademesi yolsuzluktan kurtulamıyor ve şirketi etik davranmadığı için yolsuzlukla batırıyor.

Demek ki asıl olan bu kuralları hep beraber burada ilgisi olan kuruluşlar veya bireyler olarak, akademik çevreler olarak, toplumumuza mal etmek, uygulanmasını sağlayıcı çabalar harcamak. O zaman bir sonuca ulaşmamız mümkün. Bu çerçevede, bir taraftan toplumu dinen aydınlatma görevinde olan ve ahlak eksenli din diyen Diyanet İşleri Başkanlığımızın yönetiminde o teşkilatın toplumu aydın-

latmakla görevli personelinin hizmet içi eğitim programına etik alındı, bir taraftan Milli Eğitim Bakanlığı'nın ki Sayın Bakanın da himmetiyle, etik konusunu müfredata ve hizmet içi eğitime alınması yönünde çalışmalar başladı, okullarda 25 Mayıs etik günü ilan edildi. Böylece küçük yaşlardan başlamak suretiyle çocuklarımıza bu değerlerin yerleşmesi için çabalar harcamak gerekiyor. Diğer taraftan değerli RTÜK Başkanımız da burada, kendilerini ziyaret ettik, televizyonlarımızda, medyamızda özellikle toplumumuzun bu değerlerin benimsenmesi konusunda bize yapacağı katkılar her şeyin üstünde olacaktır.

İşte üniversitelerimiz, akademik çevrelerimiz bizden çok daha önce bu konuda çalışmalar yapmışlar. Mesela ODTÜ'de Uygulamalı Etik Tezsiz Yüksek Lisans Programı var. Etik konusunda lisans üstü eğitim programı yapıyorlar. Siyasal Bilgilerde master ve doktora dersleri var. Ayrıca bahsetmiştim ODTÜ'de araştırma merkezi kurmuşlar. Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi Müdürünün o günkü toplantıda söylediği bir cümlesini de hiç unutmuyorum, dediler ki; "21. yüzyılın teknolojisini 20. yüzyılın etik anlayışıyla uygulayamayız, bir yere götürmeyiz." Ama hür insan bilinciyle ortaya konacak etik değerler de buna paralel olarak üretilecek ve onunla beraber bir ölçüde bir taraftan bilim ve teknolojiye globalleşmeyle gelişirken diğer taraftan etik değerlerimizde ona bir paralellik sağlanabilecektir.

Aksi takdirde meşhur bir benzetme vardır; "Çekiç teorisi mi diyelim, çekiç meselesi mi diyelim". İşin esası şöyledir: Çocuğun eline çekici verirsiniz kırabileceği çok şey bulur. Bunun anlamı teknolojinin ve sanayiinin gelişmesini tamamen başıboş bırakırsanız yani ona paralel etik değerler, ahlaki değerler geliştirmezseniz işte hocamızın söylediği gibi 20. yüzyılın etik değerleriyle 21. yüzyılın teknolojisini, gelişen teknolojisini yakalasanız bile topluma yararlı bir hale getiremezsiniz, ikisinin paralel olması gerekir.

Bu anlayış içerisinde buraya kadar zahmet edip geldiğiniz için hepinizi Kamu Görevlileri Etik Kurulu adına selamlıyorum, teşekkürlerimi, şükranlarımı sunuyorum. Panel düzenlenmesine katkıda bulunan "Atatürk Kültür Merkezi, RTÜK, Diyanet İşleri Başkanlığı, A.Ü. İlahiyat Fakültesi ve TOBB yönetici ve çalışanlarına" ve panele katılan tüm katılımcılara teşekkürlerimi, şükranlarımı sunuyorum. Kamu Görevlileri Etik Kurulu adına Kanunumuzun çıkarılmasında en çok emeği geçen ve bu işin başlangıcından itibaren takipçisi olan Sayın Bakanımız bugünden teşrifleriyle bizi onurlandırdılar. Ona da hepiniz adına minnetlerimizi, şükranlarımızı sunuyorum. Hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

